

ACC. N:R M. 23

R E G I S T E R.

	<u>Sid.</u>
Barndop	5,7
Bortbyting	5
Dödsvarsel	10,11
Fallande sot	19,19
Gåtor	3,17
Havande kvinna	5,6,18
Kvinna som fått barn	5
Lysning	8
Lyte	5,6,7,18,19
Nattman se rackaren	
Nyfödda barn	4,5
Ordstäv	1,2,3
Rackaren	11
Självmördare	13,14
Spökeri	13,16
Talesätt	2,3,4,17,18
Trolldom	15
Varulvar	8,9

Dubblett

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Folkminnen, insamlade i Sövde socken, södra delen 1
i april 1924. (Provsamling)

Per Holmström
fil stud av Ystads nation
vid Lunds universitet.

Född i Wrångebäck, Sövde socken, 1900 bosatt där
till 1921, nu bosatt i Skoghult, Bleentarp socken.

Några ordstäv från Sövde socken, södra delen.

1. "Det lägger jag mig inte i," sade gubben, då gumman föll i drankkaret.
2. "Ingen lycka utan en olycka bredvid," sade gubben, då han tappade vantarna i gummans grav.
3. "Det var ingenting att fästa sig vid," sade gumman, då hon halkade utför glasberget.
4. "Här är ingen reda," sade katten, då han blev utkörd julafton.
5. Man kan inte ta håret av den skallige. 2
6. "Det smaka ändå karl," sade pigan, då hon kysste tuppen.
7. Där skall förstånd till att göra sig galen.
8. Det är god råd med den pölsa som är för lång.
9. "Jag begriper inte schäksen," sade hin, då han åkte

på en tromla (vält), för ibland är man ovanpå ibland inunder."

10. "Inte är det titt jag kommer, men när jag kommer, kommer jag som en rytande djävul," sade gumman, då hon föll framstupa genom kyrkodörren.

11. "Han glor som om han ätit myror," säges om en person som, till synes utan orsak, oavbrutet stirrar på någon.

12. Gåta.

Spunnet och vunnet och tvunnet och varpat och vävet, föll i en kobås, smitt i en smedja, växt i en skog, innantill som en gris utanpå som en is.

Lösning: Ridsadel.

13. "Inga stöttor under nya hus," säga de gamla, då någon yngre person sitter och lutar huvudet i handen.

14. "Träta med fruntimmer är som att besa med kalvar."

"besa"=skena, men användes endast om nötkreatur, "besa med" alltså= försöka taga fast skenande kreatur.

Att iakttaga efter ett barns födelse m.m.

Berättat av seminarieelev Emma Nilsson, från Munkesjö, Sövde socken. Hennes auktor är fadern Nils Larsson, som är född i Munkesjö 1857 och innehaft gården tills helt nyligen, nu bosatt i Skoghult, Blentarps socken.

15. I det nyfödda barnets ^{första/} badvatten bör läggas några glöder.

Dubblett

ACC. N:R M. 23

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-

Badvattnet får sedan ej slås ut efter solnedgången samt ej heller under bar himmel.

4 ARKIV

16. Barnets kläder få ej hänga ute efter solnedgången.

17. För att skydda barnet mot bortbytning lade man stål på det eller fäste något av stål i dess kläder.

5

18. Barnets första naglar -fingo ej klippas utan borde rivas av. Detta fick ej göras på en söndag.

19. Efter dopet skall barnet sova första natten i dopklädningen.

20. En kvinna som ej var kyrktagen fick ej gå tvärs över en väg, ty då skenade hästarna eller hände någon annan olycka, för den som kom därnäst körande.

21. Om en havande kvinna fick ett slag, borde hon akta sig för att taga på det ställe där slaget råkade, i annat fall fick barnet en fläck på motsvarande ställe.

22. Under havandeskapet bör en kvinna akta sig för att taga upp något från marken, ty i så fall blev barnet tjuvaktigt.

6

23. Om en havande kvinna får se en kista vars lock ej är riktigt tillslutet blir barnet harmynt.

24. För att bota barn mot för mycket skrikande bör man låta det sova på en sak, som stulits och vilken ägaren kommer att sakna mycket. På ovanstående har jag ett par belägg, där vederbörande (som stulit) själva berättat händelseförloppet för min mor.

A. 25. En kvinna från Hylla, Blentarps socken, vars barn skrek mycket, gick till en granngård, där de för tillfället höllo på att klippa får. Under ett uppehåll i arbetet lyckades den besökande stoppa på sig en ullsax, som hon tog med hem och lade under barnet. Ägaren till saxen sökte ivrigt efter den, tills han kom att tänka på grannhustrun, då man genast förstod sammanhanget och lät det hela bero.

B.26. En torpare under Bellinga gods, Sövde skn. tillägnade sig under plöjning på gården en plogspets från en av de i bruk varande plogarna för att lägga under sin lilla dotter, som skrek för mycket.

27. Vid barndop bör en av faddrarna oförmärkt sticke in ett mynt i barnets kläder för att barnet i framtiden skall få gott om pengar. Likaledes bör man sticka in en bit ur en bok o.d. för att barnet skall bli "läreminne" d.v.s. få lätt för att lära sig läsa. Faddrarna böra i första hand utses bland faderns släkt. Angående myntet och bokbladet har min mor berättat att samma sed rådde i hennes hembygd, Önnköping, Ö. Sallerup socken. Hennes mor var mycket noggrann med att iakttaga detta, då hon stod fadder.

28. Andra lysningsdagen bör ingen av kontrahenterna vistas inom den socken där lysningen äger rum.

Om varulvar.

Berättat av min mor, som under åren 1897-1921 varit bosatt i Wrångabäck, Sövde socken, där hon hört följande berättas.

29. Varulvar uppkomma genom att en havande kvinna strax före förlossningen sveper något skinnplagg kring höftenä varigenom förlossningen skall bli lättare. I sådana fall blir barnet ofta en varulv d.v.s. förvandlas efter solnedgången till en varg.

Sådana varulvar äro synnerligen farliga för havande kvinnor, vilka de anfälla och äta upp. Därför böra dylika kvinnor vara mycket försiktiga, om de gå ut efter solnedgången. Likaledes bör man inte ta en hund med sig om man en kväll skall gå till ett ställe där man väntar barn, för att inte den blivande modern skall bli vett-skrämd i tron att det är en varulv.

30. Från sin hembygd berättar min mor följande:

På en gård i Ö. Sallerup fanns en dräng, som misstänktes vara en varulv.

Varje kväll försvann han, och samtidigt brukade en stor hund springa omkring på gården. En kväll såg en piga den stora hunden sitta helt nära köksdörren. Hon tog då snabbt en gryta ned kokande vatten, öppnade hastigt dörren och slog det heta vattnet i huvudet på hunden. Nästa morgon, då drängen kom in till frukost, var han svårt skällad i hela ansiktet.

Varsel om dödsfall o.d.

31. Emma Nilsson berättar:

En natt då man vakade vid en dödsbädd i Munkesjö upplystes gården plötsligt av ett ljussken och ett ljud hördes som

om en tung vagn kört runt på gården.

32. Om en person låg sjuk och några strån av sänghalmen föll ned på golvet och bildade ett kors, dog personen.

33. Bandhunden släpptes in julafton. Den person, som han först slickade på handen eller gick bort och lade sig framför, dog nästkommande år.

34. När en död människa låg med öppna ögon, såg den efter flera lik.

35. Rackaren.

Rackaren eller nattmannen anlätades vid slakt av hästar och hundar. Han bodde i en ensamt liggande stuga och hade inget umgänge med folk annat än vad hans yrke angick. I Rögla by, Bleckstorps socken finns ännu kvar ett gammalt hus, som bebotts av nattmannen. Efter dennes död köptes huset av änkan Anna Nilsson, vanligen kallad Skromlan. Hennes anseende kom att lida betydligt härav, hon uteslöts ur umgänget med annat folk, troddes kunna trolla, och hennes namn användes på samma sätt "busen" eller "sotaren" att skrämra odygdiga småbarn med. "Skromlan" dog för ett par år sen och huset inköptes av f. smedmästare Lövgren, som lät ombygga och reparera det och därmed tycks de vidskepliga föreställningar, som knutots till huset, ha försvunnit.

36. Om rackaren vet jag för övrigt endast att han ej fick gå längre in i stugan än till andra bjälken i loftet. Vid måltiden användes förr, liksom delvis ännu, gemensamma fat och dryckes-

11

12

karl. Något undantag gjordes ej för rackaren, utom att han fick hålla sig till en annan kant av fatet eller dryckeskärlet än de övriga.

Spöken, trolldom, djävulstro o.d.

37. Befolkningen i Sövde socken är på grund av sitt relativt isolerade ännu i hög grad vidskeplig och tror på det övernaturliga är djupt rotad. Om en person blir vansinnig beror det alltid på att han "kommit ut för något." En lantbrukare i Navröd, Sövde socken, blev förra året vansinnig vilket berodde på att han en kväll, då han gick förbi gavelväggen på en uthuslänga, "kom ut för något."

38. Själv mördare tros alltid gå igen.

A. En stalldräng på Bellinga hängde sig i en loge på gården för något år sedan. Varje kväll vandrar han nu omkring på logen och man kan tydligt höra hans träskor slamra mot loggolvet. Ett par andra själmördarehistorier har jag hört berättas.

B.39. En karl skulle hänga sig, klev upp på en bjälke, och då han hoppade ned ropade han: "I Jesu namn!" Repet brast emellertid varvid karlen förargad utbrast: "Det var då fan också!" Då han väl sagt detta, hördes en stämma borta i en vrå säga: "Det där skulle du ha sagt strax."

C.40. En karl hängde sig i ett uthus, så att hans lille son råkade se det. Gossen gick in till sin mor och talade om saken sålunda: "Mor, far hängde sig i ett rep, och där satt en påg i en

röd mössa på en bjälke och grinade.

41. En torpare under Bellinga gods bär ständigt en påse med örter på bröstet till skydd mot värk, som han fått genom förtrollning. En afton hörde torparfamiljen, hur något skrek likt en gris ute bakom ladugården. I tron att någon höll på att stjäla deras grisar skyndade husfadern ut, men när han vek om ladugårdshörnan, snavade han över något och blev liggande som förlamad. Man hjälpte honom in och fann då att hela kroppen var övertäckt med små dynor av något som liknade spindelväv och mannen hade värk i hela kroppen, ända tills han av en klok gumma fick ovannämnda ört-påse, då värken genast försvann. Om han för ett ögonblick lägger bort påsen, kommer värken genast igen. Jag har hört ovanstående av torparens hustru.

42. Att bygga en gård över en gammal kyrkostig är högst 16 riskabelt. Arrendatorn Hans Olsson, Navröd, vars gård är byggd över en kyrkostig, ^{har berättat/} att det alltid spökade på något sätt i gården. Små lågor stego upp mellan golvtiljorna och svängde runt på golvet. På nätterna hördes ljud, som om någon oavbrutet stod och rev tyg i trasor. Ibland när de skulle sätta sig till bords var varje plats upptagen av något som de väl kunde känna men inte se. En kväll då de åto kvällsmat pekade ett av barnen bort i en vrå och sade: "Varför står Hilda (det var en av pigorna) där i bara särken." När de andra tittade dit syntes ingenting. Hans Olsson är fullt övertygad

om att spökeriera bero på att gården är byggd över en kyrkostig.

44. Gåta.

Följande ramsa betraktas som en gåta:

Där låg en man på rör

och ropte ned till Helsingör:

"Luck upp, släpp ut Sven Junta,

här står allvärldens viaunge

med ett sladderköb i munnen."

Lösningen är följande: En man låg och täckte (på ett halmtäk) och ropade ned till Helsingör (hustrun) att släppa ut Sven Junta (hunden) emedan en räv stod utanför med en gås i munnen.

Via=skrika, viaunge=skrikhals,
sladderköb=gås, syftar på gåsens kacklande.

Talesätt.

45. "Ingen ko på isen så länge rumpan är på land."

46. "Det är ingen omväg för en gris genom ett ärt-
land."

47. "När solen går i väster äro de late de bäste."

Lyte, fallandesot.

Min mor berättar.

48. En havande kvinna blev skrämnd av en hund kort
tid före barnets födelse. Då barnet växte upp visade det sig hava
fått ett lyte, det kunde darra och skaka utan anledning. För att

råda bot mot detta tog man blod och hår av samma hund, brände håret, och lade askan härav jämte blodet på en kaka, som man gav barnet en kväll då det kunde se vad det var.

49. Fallandesot botas genom att man, då anfallet pågår, drager skjortan eller linnet avigt av, bränner den och ger personen av askan. 19

50. Ett annat botemedel är att ge den sjuke av hans eget blod, som skall tagas då anfallet pågår. Skjortan och blodet får endast tagas av en person som aldrig förut sett sjukdomen.

51. Om en person som liten blivit botad för fallandesot ("man har gjort råd mot slaget" heter det) bör han ej se sin mors lik, ty då kommer sjukdomen åter.

52. Ett vanligt uttryck är detta, en person är "vulder" till något. Modern har "vult" den. Ordets egentliga betydelse känner jag ej, men uttrycket användes om personer som lida av en obetvinglig skräck för något t.ex. för åska, för ormar o.d.

vulder=vållad